
VAVILONIZACIJA ZAPADNE CIVILIZACIJE

Petar Popović

Western Civilization in this respect represents a set of particular national interests, which are always and repeatedly confronted with the appearance of internal crises, no matter whether that concerns international intolerance or economic crisis. The foundation of the structure of its internal order does not represent any one spiritual or cultural element on which other civilisations are based, but an “interstate contract”. What makes the West unstable is that every contract can eventually be broken, whereas tradition can not. Tradition of Western Civilisation (Roman and Antique) was primarily weakened exactly by the „language mess“.

Jezik u najširem smislu i po definiciji predstavlja zvukovni sustav simbola koji se odnose na određene „predmete“, odnosno njihovo značenje. Za korištenje jezika u svrhu komunikacije, potrebna je određena kultura. Na općoj društvenoj razini, kultura je preduslov za stvaranje civilizacije. U ovom radu ćemo se osvrnuti na Zapadnu civilizaciju kao specifikum u suvremenom svijetu među-civilizacijskih odnosa. Riječ je, naime, o civilizaciji koja je u simboličkom smislu utjelovila mit o Babilonskoj kuli, odnosno mit o „zbrci jezika“ među narodima.

Riječ je o civilizaciji koja je svojedobno posjedovala svoj univerzalni jezik (latinski) tokom antičkih rimskih vremena, te ga je izgubila zbog niza razloga: seobe i prodora barbara tokom

prvog milenija, nacionalne partikularizacije, slabljenja katoličke crkve, te pojava tiskarskog stroja u kontekstu općeg tehnološkog napretka. Zapad predstavlja danas civilizaciju koja u svojoj kulturi ne posjeduje niti jedan univerzalni intergativni element: dakle, niti jezik niti vjeru. Zbog toga, Zapadna je civilizacija satkana od partikularnih interesa vestfalskih nacija-država. U određenim povijesnim trenucima to joj je predstavljalo prednost u vidu imperijalnog širenja pojedinih europskih sila. Međutim, u jednom sveobuhvatnom pogledu, Zapadna civilizacija je veoma krhka, i to ponajviše zbog svojevrsnog procesa „povijesne babilonizacije“. Zapad svoj „mir“ održava isključivo posredstvom kantovskog koncepta „međunarodnog ugovora“, koji nema nikakvu dublju tradicionalnu, duhovnu ili univerzalističku dubinu. Upravo taj segment, (koji uključuje, među ostalim, i nedostatak univerzalnog jezika), čini Zapad permanentno nestabilnom civilizacijom.

Partikularizacija jezika i univerzalni mir

Prema drevnom učenju hinduističke predaje, puni krug što ga Zemlja ostvaruje rotirajući se oko Sunca predstavlja kozmički ciklus zvan *manvantara*. Vremenski raspon *manvantare* okvirno traje nekih 25, 000 godina (ustvari egzaktni broj godina varira od tradicije do tradicije), te se dijeli na vremenski ravnomjerno raspodjeljene četiri etape. U Zapadnoj tradiciji te su etape poznate kao „četiri čovjekova doba“: zlatno, srebrno, brončano i željezno doba.¹

¹ Ideju o „čovjekovim dobima“ u Zapadnoj tradiciji nalazimo već u razdoblju pred-klasične Grčke, kod Hesioda, u njegovom djelu *Poslovi i dani*. Doduše on tvrdi da postoji pet doba, pridruživši između brončanog i željeznog tzv. „herojsko doba“ koje se ogleda u herojskom vremenu mitskih junaka, npr. iz vremena Trojanskog rata. Podijelu i objašnjenje doba nalazimo i kod rimskog pjesnika Ovidija u njegovom djelu *Metamorfoze*.

Ljudsko društvo u posljednjih pet do šest hiljada godina prolazi kroz svoju četvrtu fazu, odnosno „željezno doba“ koje je sobzirom na svoju materijalističku bit i prirodu najudaljenije od iskonskog načela.² Ono što po tradicionalnoj predaji određuje karakter željezne vremenske etape i prirode odnosa društva u njoj jest „zbrka“ (na hebrejski *babel*). Pojavu „zbrke“ kao svojevrsni društveni fenomen koji razdvaja dva razdoblja (brončano i željezno), simbolički uočavamo najprije u jeziku naroda. Po židovskoj starozavjetnoj predaji, početak željeznog doba označava legenda o izgradnji Babilonske kule – pothvatu koji predstavlja izraz jedinstvenosti ljudskog roda u njegovoj težnji do dosegne nebesa. Zbog čega je Bog – nakon što je vidio dokle sežu granice ljudske poduzetnosti u kontekstu univerzalnog jedinstva – odlučio „pomješati jezike“ i „odande“ narode „raspršiti po čitavoj zemlji“³ i dalje je predmet raznovrsnih interpretacija.⁴

² Religije bi pod „iskonskim načelom“ smatrale isključivo Boga kao tvorca svijeta, Aristotelovog „nepokretnog pokretača“ itd. Međutim, u dubljem tradicionalističkom promišljanju iskonsko načelo je prije načelo hijerarhije i reda. Bog nije stvorio svijet već je postojeći kaos doveo u red, čime Bog ne predstavlja „tvorca“ nego „arhitekta“ svijeta. Takvo uređenje je univerzalno, te podrazumjeva i univerzalni jezik. Vremensko udaljavanje od načela ujedno znači i djeljene i množenje svih univerzalnih elemenata. Gueonon to objašnjava na slijedeći način: „(...) razvoj svake manifestacije podrazumjeva njezino sve veće udaljavanje od načela iz kojega je proizišla: polazeći od najviše točke, ona mora težiti prema dolje, kao što tijelo zbog vlastite težine nužno sve brže pada, dok konačno ne dospije do točke na kojoj se zaustavlja. Takav bi smo pad mogli odrediti kao progresivnu materijalizaciju (...)“ Guenon, Rene. 2005. *Kriza modernog svijeta*. Zagreb: Argonaut, str: 18.

³ *Biblija – Prijevod Novi Svijet*. 2006. New York: Watch Tower Bible and Tract Society of New York, (1. Mojsijeva 11:15).

⁴ Po nomadskoj tradiciji laičkih izvora, mit o Babilonskoj kuli ne treba sagledavati negativno, odnosno tumačiti razdvajanje jezika kao primjer Božje kazne. Naime, Jahve samo konstatira da ljudi mogu sami postići sve uz pomoć

Po Solovjevovom tumačenju, Babilonska kula (zigurat) se gradila od opeke a ne kamena, što metaforički ukazuje na slabljenje temelja na kojima se gradi vjera naroda. Stoga je jezično razdvajanje imalo za cilj razjedinjavanje početne *laži* na kojoj se temeljilo post-potopno univerzalno ljudsko društvo.⁵ Solovjev tvrdi da je „gubljenjem opće spoznaje i uzajamnog razumjevanja, čovječanstvo prestalo očigledno postojati kao živo jedinstvo i zamjenilo se pojedinim narodima ili jezicima koji su kročili svatko svojim putem“ s namjerom da njihovo partikularno *poganstvo* bude „s manjom snagom i u raznovrsnijim oblicima one gadosti duha i tijela koje su uništile svijet prije potopa (...)“ (2003: 136-7). Zbrkanost jezika rezultira razdvajanjem naroda; razdvajanje izaziva nerazumjevanje, koje potom izaziva nepovjerenje; a nepovjerenje u konačnici izaziva strah. Zbog nastalog straha, svako pojedinačno društvo – određeno svojim jezikom – se zatvara u „sebe“. Tako nastaju prva razgraničenja među narodima. Jezična zbrka željeznog doba nije samo preduvjet nasilju i ratovima koji obilježavaju ovu povijesnu etapu, nego joj je svojstveno i stanje odnosa u kojemu načelo pravednosti određuje isključivo snaga jačega.

tehnike. Razdvajanjem jezika, za nomade koji lutaju raznim predjelima zemlje time kao da je protumačena svjetska povijest: „u skladu sa Jahvinom voljom, oni moraju živjeti odvojeno jedan od drugoga. Zbog toga je ta priča također izraz opozicije spram nastajuće središnje vlasti u Jeruzalemu, kao i spram Davida i Solomona (...)“ taj mit je „metafora za dobro funkcionirajuće nomadske velike obitelji koje nailaze na teoretske despotije što svoje velike države drže na okupu s pomoću sistema iskorištavanja i potlačivanja“ (Beltz, Walter. 1984. *Biblijska mitologija*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, str: 86)

⁵ U rimskoj predaji, istu simboliku prijelaza iz brončanog u željezno doba nalazimo i u Ovidijevim *Metamorfozama* u IV i V priči gdje se rasa Divova pokušava uspeti i zavladati nebesima (taj je mit analogan ideji izgradnje Babilonske kule). Vrhovni bog Jupiter (ekvivalent Zeusa) ih uništava, ubrzo potom potopivši čitav svijet.

U pozadini ideje o stvaranju univerzalnog mira, kao ideološkoj reakciji na politiku moći (*realpolitik*) u odnosima među narodima, krije se jedna povijesno sveprisutna težnja ljudskog društva o povratku u izgubljeno Zlatno doba.⁶ Tek će se povezivanjem i sjedinjenjem s iskonskom načelom ostvariti univerzalni mir. Na tom se putu specifično u Zapadnoj civilizaciji javlja jedna od najdelikatnijih političkih kontroverzi – pitanje tzv. „imperijalnog mira“. Odnosno – ima li pravo jedna država, koja drži za sebe da utjelovljuje kozmičko načelo pravednosti, i koja posjeduje snagu da univerzalno nametne tu pravednost, pravo da vlada svim ostalim narodima i tako „nametne“ mir?⁷ Što se tiče

⁶ U kršćanskoj tradiciji Zapadne civilizacije, ta je težnja na neki način odražena u tzv. „šest ljudskih faza“ o kojoj govori sv. Augustin u *Božjoj državi*, te konačnom povratku iskonskom načelu u sedmoj i ujedno posljednjoj fazi, u kojoj će čovječanstvo doživjeti iskupljenje i spasenje. To je nagovještaj vječnog mira. U tom kontekstu i Dante u svom traktatu iz 1313. godine *De Monarchia* (Monarhija) u kojoj poziva na stvaranje svjetskog carstva, doživljava mir, uz pravdu, isključivo metafizički a ne politički, tvrdeći da je to jedini Božji dar ljudima.

⁷ Po pitanju univerzalističkog milenarizma suvremenih Zapadnih nacija, u kontekstu jezika, vidjeti u: Finkielkraut, Alain. 2002. *Nezahvalnost: razgovor o našem vremenu*. Zagreb: Ceres, str. 55-85; potom Spengler, Oswald. 1998. *Propast zapada: obrisi jedne morfologije svjetske povijesti*. Zagreb: Demetra, str. 45-49. O imperijalizmu anglo-saksonskog jezičnog kruga vidjeti u: Ferguson, Niall. 2004. *Colossus: The Rise and Fall of the American Empire*. London: Gardners Books; Gray, John. 2007. *Black Mass: Apocalyptic Religion and the Death of Utopia*. London: Penguin Books; Held, David. 1995. *Democracy and Global Order: From Modern State to Cosmopolitan Governance*. Cambridge: Polity Press; Mazower, Mark. 2009. *No Enchanted Palace: The End of Empire and the Ideological Origins of United Nations*. Princeton: Princeton University Press; Munkler, Herfried. 2010. *Imperij: logika svjetske vladavine od Staroga Rima do Sjedinjenih Američkih Država*. Zagreb: Antibrarbarus; Ikenberry, John G. 2011. *Liberal Leviathan: the Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*; Princeton: Princeton University Press.

povijesti Zapadnog kruga država, jedan od ključnih razloga zašto je sila (bilo ekonomska ili vojna) jedini integrativni element civilizacije, jest zbog nedostatka univerzalnog jezika. Ovdje je potrebno naglasiti da, iako je globalizacija dovela u doticaj i/ili povezala razne civilizacije, ne postoji ideja o univerzalnom jeziku kao svjetskom, već se taj pojam još uvijek odnosi na „regionalnu“ civilizaciju: arapski kao univerzalni jezik islamske, kineski kao jezik kineske, indijski hinduske civilizacije itd. Na Zapadu, budući da je latinski izumro, u posljednjih petsto godina – putem imperijalizma, ratova i revolucija – svjedočimo nadmetanju (u prvom redu engleskog, francuskog i njemačkog) za prevlast. Pitanje univerzalnog jezika, dakle, velikim je dijelom i pitanje univerzalnog mira – nešto što predstavlja za suvremenu Zapadnu civilizaciju i dalje izvor mnogih političko-ideoloških nesuglasica.

Dok je latinski kao univerzalni jezik bio prisutan u Europi, koncept mira se kroz antiku i srednji vijek prirodno vezao za ideju o uspostavi svjetske monarhije i imperijalne dominacije. Koncept mira je svoje civilizacijsko uporište nalazio na konkretnom primjeru Rimskog Carstva. Naime, rimska civilizacija je za razliku od svog suvremenog slijednika: Zapadne civilizacije, upravo posjedovala taj važan integrativni element – univerzalni jezik. Zbog toga je ideja o pravednoj svjetskoj monarhiji koja održava svjetski mir i mogla poslužiti kao legitimino uporište u razmišljanjima tvorca *Jus Genitum* (pravo naroda) i političkoj praksi republikanskog prvaka Rima Cicerona. Univerzalnost latinskog jezika služila je kao pozitivni temelj za uspješnu teritorijalnu ekspanziju te potom društvenu intergaciju unutar novo-uspostavljenih granica. Jezik je u antičko vrijeme imao puno dublje značenje, gotovo u uzajamnom odnosu s religijom, a što se u principu odnosi na sve univerzalne jezike svih civilizacijskih krugova. Naime, „kršćanstvo, islam pa čak i Carstvo sredine – koje, iako mi danas o njmu mislimo kao o

kineskom, samo sebe nije zamišljalo kineskim već središnjim – bilo je moguće zamisliti uglavnom putem svetog jezika i pisanog teksta (...) Sve velike klasične zajednice zamišljale su sebe u središtu kozmosa, povezane s nadzemaljskom hijerarhijom putem svetog jezika. Prema tome se latinsko, pali, arapsko, ili kinesko pismo teoretski moglo neograničeno širiti“⁸ (Anderson, 1990: 22).

Europa će već tokom kršćanskog srednjeg vijeka – gdje će latinski idalje biti prisutan ali vidno oslabljen – u svojoj rascjepkanosti i permanentnim ratovima feudalaca težiti onakvoj univerzalnoj zajednici kakvo je bilo Rimsko carstvo.⁹ Kroz tisuću godina srednjega vjeka (od 5. do 15. stoljeća) Bizant, Sveto Rimsko Carstvo (najprije Franačko a potom Njemačko) i treći Rim slijednici su određene ideje koja im je možda i davala u određenom razdoblju duhovni ugled i legitimitet ali ne i autoritet, čime su ti univerzalni državni koncepti neminovno bivali osuđeni na propast.

Nakon raspada kršćanskog srednjovjekovnog univerzalizma s pojavom renesanse krajem 15. i početkom 16. stoljeća, te postepenog istiskivanja latinskog jezika, ideja o univerzalnom miru će do vremena prosvjetiteljstva u 18. stoljeću napraviti konceptualni zaokret. Upravo zato što ne postoji zajednički jezik Zapadne civilizacije, usredotočenost na imperijalni mir će se usmjeriti ka konceptu međunarodnog prava, odnosno međudržavnom

⁸ Anderson, Benedict. 1990. *Nacija: zamišljena zajednica*. Zagreb: Školska knjiga, str. 22

⁹ Težnju k stvaranju imperijalnog mira, s gotovo nostalgičnim pogledom na Augustov carski Rim, Dante razrađuje u svom traktatu *De Monarchia*. Njegov suvremenik Pierre Dubois poziva na savez kršćanskih vladara kako bi zavladao opći mir u Europi (doduše s ciljem civilizacijske konsolidacije za novi križarski rat u Svetoj zemlji). Stoljeće kasnije Papa Pio II će na latinskom objaviti svoju *Raspravu o državi Europi*.

ugovoru kao preduvjetu za uspostavu međunarodnog mira.¹⁰ Odbacivanje imperijalnog mira u međunarodnim odnosima nalazimo u traktatu *Prema vječnom miru*, zagovornika međunarodne ravnopravnosti državnih subjekata Immanuela Kanta, koji kaže: „ideja međunarodnog prava pretpostavlja da postoje mnoge susjedne države, nezavisne i odvojene jedna od druge. I premda takvo stanje znači već samo po sebi rat (...) ipak je ono bolje nego da jedna od država svojom moći nadvisi ostale i da se one pod njezinom vlašću stope u univerzalnu monarhiju. Jer što je obujam vlasti veći, djelovanje zakona postaje slabije, a bezdušni despotizam, nakon što iskorijeni klice dobra, pada naposljetku u anarhiju“.¹¹ Mogućnost univerzalne monarhije kakvo je bilo Rimsko Carstvo s jedne je strane, kao što smo naveli, bilo moguće upravo zbog posjedovanja univerzalnog jezika, odnosno latinskog. Kant nepostojanje elementa univerzalnog jezika prepoznaje te ga koristi kao ključni argument odbacivanja imperijalnog mira u korist zagovaranja međunarodnog prava kao temelja poretka suvreme Zapadne civilizacije. On, naime, tvrdi da „svaka država (ili njezin poglavar) želi postići svjetski mir tako što će, po mogućnosti, zavladata cijelim

¹⁰ Munkler tu promjenu objašnjava na slijedeći način: „Koncept međudržavnog ugovornog mira, koji se osigurava osnivanjem saveza država, odbacuje ostvarivanje mira po svaku cijenu i kritizira imperijalni mir kao mir groblja, cijena takvog mira su politička nesloboda i privredna stagnacija, a ta je cijena svakako previsoka. Osim toga, takav se poredak mira ne može smatrati postojanim; nakon nekog vremena razorit će ga pobune i ustanci – velikim djelom i zbog brutalnog pljačkanja periferije koja je potrebna da bi se stanovništvo obeštetilo za gubitak slobode“ (Munkler, Herfried. 2010. *Imperij: logika svjetske vladavine od Staroga Rima do Sjedinjenih Američkih Država*. Zagreb: Antibrarbarus, str. 113)

¹¹ Kant, Immanuel. 2000. *Prema vječnom miru. Pravno politički spisi*. Zagreb: Politička kultura, str. 135

svijetom, ali *priroda hoće* drugačije – dva su sredstva kojima se ona služi da spriječi miješanje naroda i da ih odvoji jedne od drugih. To su razni *jezici* i razne *religije*“.¹²

Kant, dakle, promatrajući partikularistički karakter Zapadne civilizacije kao stvar prirode, ističe upravo *jezik* i *religiju* kao dva ključna elementa. Iako se u toj različitosti „krije, doduše, sklonost međusobnoj mržnji i izgovor za rat“ Kant tvrdi da ona ipak „razvijanjem kulture i postupnim zbližavanjem ljudi, vodi većoj suglasnosti u načelima i sporazumjevanju u miru (...)“.¹³ Drugim riječima, na isti način kako narode kulturno-jezična raznolikost može razdvajati, također bi ih mogla i spajati. Riječ je o čovjekovoj prirodno urođenoj potrebi za „koristoljubljem“. Stoga bi po Kantu novi republikanski međunarodno-pravni poredak trebao biti temeljen na onom „jeziku“ kojega narodi Zapadne civilizacije jedino i mogu razumijeti – trgovinom. Kant ga naziva „trgovačkim duhom“, te na taj način „samim mehanizmom ljudskih sklonosti priroda jamči vječni mir (...)“.¹⁴ Time su postavljeni temelji za liberalni poredak slobodne trgovine u Zapadnom civilizacijskom krugu država, koji će svoj vrhunac doživjeti u drugoj polovini 20. stoljeća stvaranjem najprije Europske Ekonomske Zajednice (1957) a potom i Europske Unije (1992), koju Michael Doyle proziva ostvarenom „Kantovom zonom mira“.¹⁵

Kant, dakle, stavlja u prvi plan jezik i vjeru kao ključne elemente prirode društva, koji stoje kao prepreka stvaranju univerzalnog mira među nacijama-državama. Na te se elemente (jezik i vjera) kao integrativne društvene faktore oslanja i Benedict

¹² Ibid.

¹³ Ibid., str. 135-6.

¹⁴ Ibid., str. 136

¹⁵ Doyle, Michael. 1983. Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs.

Philosophy and Public Affairs 12, str. 205-34.

Anderson u svojoj studiji *Nacija: zamišljena zajednica*. Ta se novonastala nacionalna slika u kolektivnoj svijesti upravo gradi elementima kao što je „narodni“ jezik, vernakular. Na nivou same civilizacije, Huntington u svojoj čuvenoj studiji *Sukob civilizacija* također tvrdi da su „središnji elementi svake kulture ili civilizacije – jezik i vjera“.¹⁶ Odnosno, po pitanju jezika: „jezik se preslaguje i obnavlja da bi se slagao s identitetima i oblicima civilizacija: dok se moć rasipa, babilonizacija se širi“.¹⁷

Zapadna je civilizacija upravo primjer takvog rasipanja; ona je ustvari sazdana partikularnim ideologijama nacionalizma. U Danteovo vrijeme kasnog srednjeg vijeka (na početku 14. stoljeća), ideja o svjetskoj monarhiji, kakvu je on vidi u traktatu *De Monarchia*, još je uvijek moguća, međuostalim i zato što je latinski jezik prisutan. Kao što je uočio Bloch, latinski je u srednjem vijeku bio: „ne samo jedini jezik na kojem se podučavalo, već je to bio *jedini jezik koji se podučavao*“.¹⁸ Međutim, nakon Westphalskog mira 1648. godine, kada je završen vjerski Tridesetogodišnji rat između protestanata i katolika, države postaju međunarodno-pravni subjekti temeljeni na suverenitetu, što će dati temelje nacionalnoj emancipaciji. Jedan od glavnih elementa tog novog procesa postepenog integriranja nacionalnog društva biti će nacionalni jezik. Zbog toga, kako bi postigla mir unutar svojih civilizacijskih granica, ona ne treba ideju univerzalnosti nego međunarodno-pravni ugovor. Kultura, odnosno jezik i vjera čine najprije vestfalsku naciju-državu, čime je Zapad, usprkos svojoj dominaciji: vojnoj i ekonomskoj premoći od renesanse do danas, u svojevršnom kohezijskom nedostatku u

¹⁶ Anderson, Benedict. 1990. *Nacija: zamišljena zajednica*. Zagreb: Školska knjiga, str. 81

¹⁷ Ibid., str. 87

¹⁸ Bloch u: Anderson, Benedict. 1990. *Nacija: zamišljena zajednica*. Zagreb: Školska knjiga, str. 26

odnosu na druge civilizacije.¹⁹ Međutim, kako bi smo stavili Zapadnu civilizaciju u odgovarajući međunarodni kontekst, potrebno je najprije osvrnuti se na tradiciju rimske i srednjovjekovne civilizacije, odnosno na latinski jezik.

Izgubljeni jezik Zapada

Jedna od znakovitih razlika Zapadne suvremene civilizacija od one antičke i srednjovjekovne, upravo je u nedostatku ključnih univerzalnih elemenata kakav je jezik. Kada govorimo o univerzalnom jeziku u kontekstu Zapadne civilizacije, potrebno se osvrnuti na karakter univerzalnog jezika. Na početku smo već istakli da jezik u lingvističkom smislu predstavlja jedan kompleksni sustav komunikacije. Jezik kao takav ima dvije simbolike. Prva je ono suvremeno i realno stanje „pobrkanog jezika“ kao uzroka svih međunarodnih nesuglasica i sukoba koje je u naslijeđe ostavila Babilonska kula. Drugi simbol, za suvremeno je Zapadno društvo u potpunosti izgubljen: tzv. „dar jezika“,²⁰ koji predstavlja „povratak u *središnje* sintetičko stanje u kojemu se modaliteti forme i izraza doimaju samo kao neizbježne ali slučajne prilagodbe“.²¹

¹⁹ Ustvari jedinu pravu političku, vojnu, kulturološku, pa stoga i civilizacijsku koheziju Zapada mogli smo vidjeti isključivo u doba Hladnog rata, kada je zbog straha od prodora komunizma na Zapadu postojala nevjerovatna međunarodna kohezija (uz nekoliko iznimika, kao što je u jednom periodu bila De Gaullova Francuska i njezin izlazak iz NATO-a početkom 60-tih godina 20. stoljeća). Vidjeti u: Mazower, Mark. 2004. *Mračni kontinent*. Prometej: Zagreb.

²⁰ Pod darom jezika se podrazumjeva jezik koji se ne koristi u komunikacijske svrhe niti služi u praktičnom međuljudskom odnosu. To je jezik inicijacijskog karaktera, poznatiji kao nebeski i anđeoski, a najbliži je životinjskom stoga ga se i naziva „ptičjim jezikom“. Za detaljniju analizu ptičjeg jezika, vidjeti esej Renea Guenona *The Language of Birds* (26.10.2012.).

²¹ Chevalier, J. i A. Gheerbrant. 1987. *Riječnik simbola*. Rijeka: Matica Hrvatska, str. 230.

Gubljenem osjećaja za univerzalnost, moderni Zapadni čovjek – kojemu je kršćanski srednji vijek stran i odbojan – u svojoj nacionalno-kulturnoj partikularnoj ograničenosti, jezik doživljava isključivo kao dogovorni sustav u službi praktične upotrebe. Ili kako je ukazao Anderson: „ako su sveti neizgovoreni jezici bili mediji putem kojih su velike globalne zajednice prošlosti bile zamišljene, opipljivost takvih prikaza počivala je na ideji koja je u velikoj mjeri potpuno strana umu suvremenog Zapadnog čovjeka: nearbitrarnosti znaka. Ideogrami kineskog, latinskog i arapskog bili su emanacije realnosti, a ne samo proizvoljno i umjetno stvoren sistem za njezino predstavljanje“.²²

Bela Hamvas prepoznaje da se univerzalnost određenog jezika očituje upravo u njegovoj refleksivnosti prema univerzalnim znakovima: „Iskonska knjiga se ne može prevesti na moderne europske jezike i to ne zbog gramatičke prepreke, nego zato što u europskim jezicima potpuno nedostaju njezine riječi. Nedostaju pak zato, jer su iskonski jezici bili univerzalni sustav znakova, a europski jezici su izražajna sredstva *individualnog Ja*“.²³ Svođenje jezika na praktičnu razinu komunikacije karakteristika je narodnog jezika, tako da u metafizičkom smislu univerzalni jezik uvijek prethodi vernakularu te mu daje bit. Međutim, ta bit nije dogovorna već u duhovnom smislu strogo određena.²⁴

²² Anderson, Benedict. 1990. *Nacija: zamišljena zajednica*. Zagreb: Školska knjiga, str. 23

²³ Hamvas, Bela. 1995. *Scientia Sacra I-III*. Zagreb: Ceres, str. 52

²⁴ Kada govorimo o arahičnom karakteru i biti univerzalnog jezika, onda valja napomenuti da niti sam jezik kao što je latinski nije imao istu formu kroz svoju povijest, pogotovo kada govorimo o novom latinskom koji nastaje u vrijeme renesanse. Naime, onaj iskonski stari latinski *Prisca latinitas*, jest jezik u kojemu treba tražiti univerzalne sustave. Jedan od primjerice najranijih dokumenata pisanih na starom latinskom je „zakonik dvanaest ploča“ koji predstavlja temelj rimskog prava.

Dakle, „u latinskom je jeziku još skriveno postojala beskrajna mogućnost arhajskih jezika za označavanje svih stvari (...) umjetnim i forsiranim nacionaliziranjima jezika, kojima se želi prevoditi riječ (kao npr. *Logos*, op.a.) postiže se gubitak smisla, razine i bogatstva – jer riječi se ne mogu svojevoljno birati“.²⁵ I Spengler ukazuje na univerzalnu bitnost svakog narodnog jezika: „Jasna, u gledanju izoštrena misao pretpostavlja duh nekog kulturnog jezika kao sredstvo koje, stvoreno duhovnošću jedne kulture postaje njen dio i nositelj njezinog izraza“ međutim, napominje da „(...) na početku svake kulture nastaje jedna unutrašnja promjena postojećih jezičkih tijela, koja ih osposobljava za najviše simboličke zadaće kulturnog razvitka; tako nastaju *istodobno s romaničkim stilom* njemački i engleski iz germanških jezika franačkog doba, a francuski, talijanski i španjolski iz *linqua rustica* negdašnjih rimskih provincija – usprkos različitog podrijetla, ti su jezici *identičnog* metafizičkog sadržaja“.²⁶

* * *

Za Europu kao dio Zapadne civilizacijske cjeline, talijanski republikanac Carlo Cattaneo je u prvoj polovini 19. stoljeća rekao da ona posjeduje četiri integrativna elementa: „moć bivše imperijalne vlasti“, „rimsko pravo“, „kršćanstvo“ i „latinski jezik“.²⁷ Gotovo da su u političkom smislu svi navedeni elementi ostavili u većoj ili manjoj mjeri neku vrstu aktivnog naslijeđa u suvremenom dobu Zapadne civilizacije, osim posljednjeg – latinskog jezika. Zapravo, već srednji vijek predstavlja

²⁵ Hamvas, Bela. 1995. *Scientia Sacra I-III*. Zagreb: Ceres, str. 53

²⁶ Spengler, Oswald. 1998. *Propast zapada: obrisi jedne morfologije svjetske povijesti*. Zagreb: Demetra, str. 332

²⁷ Cattaneo, Carlo. 1944. *Sulle Interdizioni israelitiche*. Rim: Sestante, str. 56-8

početak kraja univerzalne rimske civilizacije, te začetke onoga što će uskoro postati suvremeni Zapad. Naime, sve učestaliji i intenzivniji prodori barbara između 2. i 9. stoljeća su unjeli u Europu jezičnu raznolikost čime je ozbiljno uzdrmana univerzalnost rimske civilizacije. I dok se barbarska kultura mješala sa rimskom prilagođavajući se rastućem utjecaju kršćanstva, jezično je Europa postajala sve više raznolika.²⁸ Posljedično tomu, do 10. stoljeća se, kako kaže Le Goff, kao kob civilizacije ponovno uzdigla „mučna slika Babilonske kule u zapadnoj mašti“.²⁹

Crkva prva pokušava civilizacijsku baštinu Rima izvući iz sjene rastuće babilonizacije, i to upravo uz pomoć latinskog jezika. Međutim, latinski je samo prividno stvorio jedinstvo srednjovjekovne civilizacije. Za razliku od upotrebe jezika u drugim civilizacijama, ova gotovo „sektaška“ primjena latinskog u političke svrhe nije mogla dugoročno ostaviti pozitivne rezultate: „jedan mrtvi latinski, od koga se odvajaju njegovi pravi nasljednici „narodni jezici“, i koji izjalovljuju sve renesanse, počevši od karolinške (...) latinski bez mirisa i ukusa, latinski jedne kaste, latinski klerika, više oruđe vladanja masom nego što je oruđe međunarodne komunikacije; primjer svetog jezika koji ograđuje društvenu grupu koja ima privilegiju ne da ga razumije – što je manje važno – već da ga kako-tako govori“.³⁰ Drugim riječima, latinski iako u institucionalnoj upotrebi, već je odavno bio mrtav jezik. Najveća mana sustava je, kao što vidimo, bila ta što je latinski bio isključivo rezerviran za vladajuću kastu koja ga, uzgred rečeno, nije niti znala pravilno govoriti niti pisati – kao npr. Papa

²⁸ O kulturološkim i etničkim procesima mješanja barbarske i antičke kulture koji su zahvatili Europu, odnosno Rimsko Carstvo u tom razdoblju kao začetke budućih nacionalnih formi, vidjeti u: Geary, Patrick. 2007. *Mit o nacijama: srednjovjekovno poreklo Evrope*. Novi Sad: Cenzura, str. 91-129.

²⁹ Le Goff, Jacques. 1974. *Srednjovjekovna civilizacija zapadne Evrope*. Beograd: Izdavački zavod Jugoslavija, str. 323

³⁰ Ibid., str. 324

Pio II, intelektualac *par excellence* koji je zadužio književnu baštinu Europe, pišući uglavnom na latinskom punom grešaka.³¹

Monarsi srednjovjekovne i rano-renesansne Europe još su uvijek pripadali duhovnom poretku rimske civilizacije, s latinskim jezikom kao glavnim komunikacijskim sredstvom. Kako je pokazao Geary, kroz srednji vijek i početkom renesanse intelektualci i društvene elite „bili su manje skloni da traže svoje vlastite korjene identifikacije proiciranjem svojih nacionalnih identiteta u davnu prošlost (...) na onom stupnju potrage u dalekoj prošlosti za postojanjem zajedničkog interesa, oni su se radije svjesno identificirali sa rimskim društvom i kulturom“³² Međutim, s pojavom renesanse „europski intelektualci u Francuskoj, Njemačkoj, i istočnoj Europi počeli su se identificirati sa žrtvama rimske imperijalističke ekspanzije: Galima, Germanima, ili Slovenima“.³³ U konačnici, državna tradicija davala je okvir za nacionalnu emancipaciju i ustrojstvo suvremene nacije-države. Ono što je bilo nužno potrebno jest odbacivanje univerzalnosti latinskog jezika i rimske civilizacije, kako bi se unutar tih državnih okvira, stvorila nova svijest nacionalne pripadnosti. To će biti preduslov za pojavu romantičarskog nacionalizma s 18. na 19. stoljeće, koji nigdje neće doživjeti takav snažni procvat kao u Njemačkoj.³⁴

³¹ Le Goff u svojoj studiji, među ostalim, navodi niz личности kao što su Gautier de Coincy, Giraldus Cambrensis, Eud Rigo itd., koji s zgražanjem bilježe temeljno nepoznavanje latinskog jezika u svećeničkim krugovima (Ibid., str. 324).

³² Geary, Patrick. 2007. *Mit o nacijama: srednjovekovno poreklo Evrope*. Novi Sad: Cenzura, str. 32

³³ Ibid.

³⁴ Njemačka je nacija u kontekstu Zapadne civilizacije poseban slučaj, budući da njezin jezik i kultura uopće ne pripadaju rimskoj civilizaciji, već upravo suprotno: germanskom barbarskom krugu koji je i pridonio rušenju

Za nacionalno-jezičnu partikularizaciju ili babilonizaciju Zapadne civilizacije potrebno je sagledati društveni kontekst vremena. Naime, stvaranje Zapadne nacije-države u vestfal-skom duhu kroz standardizaciju narodnog jezika, te njenog unu-trašnjeg uređenja po ugledu i u duhu Hobbesovog *Levijatana*, treba shvatit u kontekstu tehnološkog napretka, konkretno raz-voja tiskarske tehnologije. Za istiskivanje latinskog iz života Zapadne civilizacije najzaslužniji je bio tiskarski stroj, koji „iako je distribuirao ponajviše vjerska djela, bio je od presudne važnosti za prodor i afirmaciju nacionalnih jezika“.³⁵ Tehnolo-ški napredak sveopće je pridonio nacionalnoj partikularizaciji Zapada. Po Andersonu, ono što je u pozitivnom smislu omogu-ćilo stvaranje čvrste nacije države „bila je dijelom nehotična ali burna interakcija između sistema proizvodnje i proizvodnih od-nosa (kapitalizma), tehnologije komunikacija (tiska), te neumi-tne raznovrsnosti ljudskog jezika“.³⁶ Iako je jezik na naciona-lnoj razini pojedince države teško mogao biti unificiran, zahva-ljujući kapitalizmu i tisku stvorila se po prvi puta u povijesti

rimске civilizacije. U predvečje Drugog svjetskog rata Thomas Mann kaže da se odnos Njemačke prema Zapadu treba objasniti u kontekstu dva dijametral-no suprotna tumačenja civilizacije – latinskog i germanskog. Mann potom kaže kako: „karakter mediteranskog, grčko-latinskog i kršćanskog svijeta sadr-žan je u univerzalnosti. Njemačka u sebi nosi karakter odvajanja i cjepanja od zajednice i univerzalnog. Ona naprosto želi nametnuti svoju vjeru i svoj mitos Europi i svijetu. Mistička i filozofska uloga Njemačke oduvijek je bila u odva-janju i u protestiranju protiv mediteranskog, rimskog, kršćanskog, katoličkog i europskog univerzalizma“ (Radica, Bogdan. 2006. *Agonija Europe: razgo-vori i susreti*. Zagreb: Disput, str. 103).

³⁵ Le Goff, Jacques. 2004. *Stara i naša Europa*. Zagreb: Matica Hrvatska, str. 39

³⁶ Anderson, Benedict. 1990. *Nacija: zamišljena zajednica*. Zagreb: Škol-ska knjiga, str. 46-7

masovna jednojezična nacionalna „čitalačka“ zajednica. Tako je „opći razvoj pismenosti, trgovine, industrije, komunikacijskih veza i državnih mašinerija koji obilježava 19. stoljeće stvorio snažne nove porive za lingvističku unifikaciju pojedinog dinastičkog kraljevstva na vernakularu“³⁷ Drugim riječima, „okupljanju srodnih vernakulara najviše je pridonio kapitalizam, koji je u sklopu granica koje nameću gramatika i sintaksa stvorio *mehanički reproducirane* tiskane jezike koji su se zatim mogli širiti tržištem“.³⁸

Iako je latinski na životu održavala crkva, ona je kao institucija postepeno gubila na snazi, prvo nakon pojave reformacije 1517. godine (nakon čega će latinski uskoro biti i izbačen iz liturgije), te nakon Westphalskog mira 1648. godine kada je i službeno odvojena od države. Renesansa je iznjedrila tzv. novi latinski, jezik učenjaka i znanstvenika. Kao univerzalni jezik Zapadne civilizacije, latinski zadržava tako prevlast u onoj struci koja će sve više utjecati na nove međudržavne odnose u Europi: diplomaciji. Neki od tada najsjajnijih umova koji su kreirali modernu znanost o diplomatskom i međunarodnom pravu: Baltazar Ajala, Alberigo Gentili, Hugo Grotius itd. svi redom pišu svoj djela na latinskom. Međutim, već će prije njih diplomat Ottaviano Maggi u svojoj (doduše na latinski pisanoj) knjizi *De Legato* iz 1566. godine, ustvrditi da su za uspješnu diplomaciju potrebni živi a ne mrtvi jezici. Utjecajni diplomati kao što su Nicollo Machiavelli i Francesco Guicciardini upravo se ističu time što radije svoja djela pišu na vernakularu, a ne na latinskom. U Machiavellijevom slučaju, njegov odabir da pod latinskim nazivom *Il Principe* piše na talijanskom svoje remek-djelo o „vladaru“, dodatno govori u prilog njegovom čuvenom „realizmu“ kao

³⁷ Ibid., str. 75

³⁸ Ibid., str. 48

osjećaju za trendove datog vremena i prostora, odnosno rastućoj popularnosti vernakulara.³⁹

U razdoblju od 16. do 18. stoljeća, istiskivanje latinskog putem tiska je usporedni proces s teritorijalnom atomizacijom Europe na ruševnima kršćanskog univerzalizma. Međutim, nakon Westphalskog mira 1648. godine, nacija-država, odnosno njezin suveren još uvijek djeluje u monarhijskim okvirima onoga što je ostalo zapamćeno kao *ancien regime*. Klice budućih sukoba i nacionalnih netrpeljivosti koje će prirediti „proljeće naroda“ u 19. stoljeću, te doživjeti vrhunac u svjetskim ratovima u 20. stoljeću (netrpeljivosti koje se velikim dijelom osjećaju i danas u 21. stoljeću), usko su vezani za politički odnos tadašnjih europskih vladajućih dinastija prema post-latinskim jezicima. Naime, Anderson tvrdi da „temeljni legitimitet većine tih dinastija nije imao nikakve veze s pripadnošću naciji (...) te su dinastije uglavnom u administrativne svrhe i različitom brzinom ustalile određene tiskane vernakulare u službi jezika države – a „izbor“ je jezika bio u osnovi pitanje neosvještenog baštinenja ili praktičnosti“.⁴⁰ Ovdje Anderson za primjer ističe Habsburšku monarhiju, koja predstavlja simbol novih tenzija i loših političkih odluka s dugoročnim posljedicama. Npr. germanizacija je u Austro-Ugarskoj krajem 19. stoljeća bila više izraz pokušaja vladajuće Habsburške dinastije da kroz jezičnu unifikaciju – njemački se tada u svakom slučaju činio optimalnijim rješenjem od latinskog – sprovede dublju političku unifikaciju

³⁹ Ironično je da je taj trend popularizacije vernakulara s kojim se počela razbijati univerzalnost latinskog jezika započeo onaj koji je pisao o nužnosti uspostave univerzalne monarhije pod jednim Svetim Rimskim Carem, Dante. On je napisavši *Božanstvenu komediju* na vernakularu svjesno raskinuo sa dotadašnjom tradicijom.

⁴⁰ Anderson, Benedict. 1990. *Nacija: zamišljena zajednica*. Zagreb: Školska knjiga, str. 79

zemlje. Posljedično tomu, njemački je uskoro dobio „dvostruki status: *univerzalno-imperijalni* i *partikularno nacionalni*“. Naime, „što je dinastija više poticala njemački u njegovom prvom svojstvu, to se više činilo da staje na stranu podanika koji su govorili njemački i to je više izazivala netrpeljivost ostalih. No, kada nije tako nastojala, nego je štoviše činila ustupke ostalim jezicima, prije svega mađarskom, ne samo da je to narušavalo unifikaciju već su se time i podanici koji su govorili njemački osjećali uvrijeđenima“. ⁴¹ Posljedično tomu, unutar europskih imperija dolazi do međunacionalnih tenzija, koje vladajuće dinastije svojom jezičnom politikom nisu sposobne riješiti. ⁴²

Rezultat takve politike, nakon stoljeća permanentne babilonizacije Zapadne civilizacije, jest proces nacionalne partikularizacije 20. stoljeća, koji doživljava svoj vrhunac u vidu doslovnog samouništenja Zapada. Završetkom Prvog svjetskog rata 1918. godine nestaju gotovo sva europska carstva, te ih zamjenjuju nacije-države. Međutim, u toj novoj Europi nacionalno pitanje – u kojemu jezik igra važnu, ako ne i ključnu ulogu – nije riješeno. Još će neposredno nakon rata svjetski priznati lingvist Antonie Meillet u svojoj knjizi *Les langues l' Europe nouvelle* (Jezici u novoj Europi) moći pozivati na svojevrsno „žrtvovanje“ malih, autohtonih jezika nerazvijenih naroda (koje je vidio kao prokletsvo Babilona) u ime tehnološkog napretka i u svrhu civilizacijske integracije. ⁴³ Međutim, ono temeljno pitanje izlo-

⁴¹ Ibid., str. 80

⁴² Kada pogledamo etničku kartu Europe i granice tadašnjih carstava, uviđamo da (uglavnom na temelju jezičnog nacionalizma) nerazriješeni su odnosi ostali među narodima kao što su: Mađari, Rumunji, Hrvati, Srbi, Talijani, Austrijanci, Njemci, Španjolci, Baski, Poljaci, Slovaci, Irci, Englezi, Velšani itd.

⁴³ Interesantno je da je Meillet vidio male jezike kao prepreku u napretku homogeniziranja svijeta, iako su „jezici velikih“ upravo prouzrokovali revolucije, ratove i imperijalizam u poslijednjih petsto godina. U svojoj je knjizi

ženo u prvom dijelu se ponovo nameće – na temelju kojeg univerzalnog jezika se Zapadna civilizacija trebala ujediniti? Tek nakon Drugog svjetskog rata Europi će postati jasno da Zapadna civilizacija nije rimska, da sekularno društvo nema kohezivnu snagu kao kršćanska crkva, te da nacionalni engleski, francuski ili njemački ne mogu zamjeniti univerzalni latinski. Stoga je nacionalna Europa bila primorana okrenuti se Kantu, odnosno međunarodnom ugovoru kao jedinom političkom obliku koji garantira mir. Tako je rođena Europska Unija.

Civilizacijski kontekst

U suvremenom sukobu civilizacija koji se rasplamsao nakon terorističkog napada islamskih fundamentalista na New York 11. 09. 2001. godine – sukob koji je još u prethodnom desetljeću uočio Huntington kao neminovnost odnosa zbog kraja ideološkog Hladnog rata – Zapadna se civilizacija nalazi u jednoj specifičnoj situaciji. Naime, uz prisutni civilizacijski sukob s islamskim svijetom (te donekle i s kineskim, barem na području međunarodne ekonomije), Zapad je zahvaćen i jednim puno većim i opasnijim sukobom – sukobom sa samim sobom. Kraj Hladnog rata otklonio je civilizacijsku prijetnju komunizma, stoga se, sada već stoljeće stara teza o „propasti Zapada“ ponovo problematizira i možda više nego ikad aktualizira.⁴⁴

istaknuo: „Budu li svjesniji svoje moći nad jezikom građani novoga svijeta, koji se nakon krvoprolića podiže na ruševinama, bolje će znati, a da ne tiraniziraju niti jedan narod, slobodnim, ali usklađenim izborom pojedinca, društvenih skupina i naroda, podvrgnuti današnju jezičnu poluanarhiju disciplini koja će nametnuti univerzalna civilizacija sutrašnjice“ (Meillet u: Finkielkraut, Alain. 2002. *Nezahvalnost: razgovor o našem vremenu*. Zagreb: Ceres, str. 11).

⁴⁴ Propast Zapada je tema koja je zaokupila pojedine učenjake isključivo kao reakcija na tragediju 20. stoljeća. Riječ je o jednoj toliko kompleksnoj temi –

Koliko uopće ima civilizacija u suvremenom svijetu? Na temelju dosadašnjih kategorizacija, Huntigton izvodi podijelu na slijedeće civilizacijske krugove: Kinesku, Japansku, Hindusku, Islamsku, Pravoslavnu, Zapadnu, Latino-američku, te Afričku (koja je podložna osporavanju zbog niza razloga). Ako se kritički osvrnemo na ovakvu kategorizaciju, uvidjeti ćemo da civilizacije koje se nalaze unutar okvira suvremene države, (a koje utjelovljuju njihovo jedinstvo jezika i vjere) ukazuju na jačinu ne samo društvene tradicije nego i kohezije. Jezik ima važnu ulogu u tom smislu. Huntington uočava da upravo „množinom svojih jezika, Zapad se razlikuje od većine ostalih civilizacija. Japanski, hindi, mandarinski, ruski, pa i arapski, priznati su kao temeljni jezici svojih civilizacija – Zapad je naslijedio latinski, no pojavilo se mnogo drugih naroda, a s njima i nacionalnih jezika, labavo okupljenih u široke skupine romanskih i germanskih jezika (...)“.⁴⁵

Najprije treba sagledati što su to civilizacije po Huntigtonu: „(...) civilizacije su kulturne a ne političke pojave, one kao takve ne održavaju red, ne uspostavljaju pravdu, ne ubiru poreze, ne ratuju, ne pregovaraju i ne rade ništa od onoga što rade države

koja kritički obuhvaća cijelokupno zapadno društvo, politiku, znanost, filozofiju, umjetnost, religiju i jezik – da se u ovom dijelu nećemo upuštati u šire analize. Dovoljno je spomenuti literaturu koja je „propast“ na najbolji način problematizirala. Vidjeti u: Berdjajev, Nikola. 1991. *Novo Srednjovjekovlje*. Split: Laus; Guenon, Rene. 2005. *Kriza modernog svijeta*. Zagreb: Argonaut; Safranski, Rudiger, 2008: *Koliko globalizacije čovjek može podnijeti?* Ljevak, Zagreb; Spengler, Oswald. 1998. *Propast zapada: obrisi jedne morfologije svjetske povijesti*. Zagreb: Demetra; Toynbee, Arnold. *A Study of History*. <http://archive.org/stream/studyofhistory5018264mbp#page/n9/mode/2up>. (29. 10. 2012.).

⁴⁵ Huntigton, Samuel P. 1998. *Sukob civilizacije i preustroj svjetskog poretk*a. Zagreb: Izvori, str. 93

(...) civilizaciju može činiti jedna ili mnogo političkih jedinica; te jedinice mogu biti gradovi-države, carstva, federacije, konfederacije, nacionalne države, višenacionalne države, a u svim njima može se mijenjati sustav vladavine“⁴⁶ U tom kontekstu, Zapadna je civilizacija usprkos vojnoj premoći i ekonomskoj snazi, najslabija karika: on nema jedinstveni jezik niti jedinstvenu vjeru, već isključivo međunarodno-pravno dogovoreni sustav među državama koje je sačinjavaju. To se može promatrati kao i jedan od ključnih razloga njezine sadašnje duhovne krize. U svojoj studiji *Samoubojstvo Zapada*, autori Koch i Smith ukazuju da eventualna propast te civilizacije neće doći „izvana“ – u sukobu s drugim civilizacijama – nego isključivo „iznutra“. Oni ustanovljuju šest faktora ili ideja koji su kroz stoljeća garantirali Zapadu uspjeh, ali su po svojoj supstanci veoma krhki: kršćanstvo, optimizam, znanost, gospodarski rast, liberalizam i individualizam. Njihova je temeljna teza da tih glavnih šest faktora društvenog uspjeha „uglavnom više ne nadahnjuju niti ujedinjuju Zapad, niti pojedincima daju poticaj nužan za spontanu koordiniranu akciju (...) Zapad vrvi cinizmom, pesimizmom i nehajnošću“.⁴⁷

Ako pogledamo civilizacije kako ih opisuje Huntignton, uočićemo da se sve civilizacije vezuju ili za određenu državu, ili za carstvo, osim Zapada. Zapad je jedina civilizacija „nazvana smjerom iz kompasa a ne imenom određenog naroda, vjere ili zemljopisnog prostora“.⁴⁸ Razlog zašto jedna kultura ne zaokružuje tu cijelinu jest što ga ne određuje ne samo vjera nego i jezik. „Najčvršće“ civilizacije u tom smislu čine Hinduistička/Indijska, Japanska i Kineska (te se ovdje može također pridodati i Islamska, iako je riječ o civilizaciji više drža-

⁴⁶ Ibid., str. 63-4

⁴⁷ Koch, Richard i Chris Smith. 2007. *Samoubojstvo Zapada*. Zagreb: Ljevak, str. 13

⁴⁸ Huntignton, Samuel P. 1998. *Sukob civilizacije i preustroj svjetskog poretkta*. Zagreb: Izvori, str. 66-7

va, nju međutim veže snaga vjere sa svojom varijacijom univerzalnog jezika: arapskim). Uzmimo primjer Kine u kojoj je jezik usko vezan za civilizaciju (Kina kao država, naime, jest civilizacija): u Kini postoji barem 13 različitih dijalekata, oko kojih se mnogi lingvisti danas spore s tvrdnjom da to uopće nisu dijalekti, već potpuno različiti jezici. Međutim, Kina ima uz jedinstvenost jezika i u potpunosti različitu filozofiju života od Zapada. Iako je Kina retrospektivno gledano mnogo naprednija od Europe,⁴⁹ Europa je uspjela stvoriti imperijalnu prevlast u svijetu kolonizacijom, te čak i Kinu u 19. stoljeću podredit svojoj dominaciji.⁵⁰ Imperijalno širenje je u principu bilo svojstveno jedino Zapadnoj civilizaciji budući da su je upravo pokretali partikularni interesi njenih vestfalskih nacija-država.⁵¹ Le Goff ukazuje da „razloge te razlike treba tražiti u kulturi i mentalitetima, u manjoj obrednoj vezanosti Europljana s tradicijom i većoj društvenoj pokretljivosti“.⁵² Međutim, snaga i pokretljivost kao prednost Zapada, ujedno je i njegova najveća mana.

Kolonizacija svijeta europskih sila između 1500. i 1900. godine jest bila preduslov za sadašnju globalizaciju.⁵³ Padom komuniz-

⁴⁹ Kina je svoju prvu industrijsku revoluciju imala već u 10. stoljeću. Dovoljno je navesti da je posjedovala znanja o izradi primjerice papira, baruta ili kompasa čak stoljećima prije Europe.

⁵⁰ Primjer toga su Opijumski ratovi iz sredine 19. stoljeća, kada je Britanska imperija uspjela Kinu podrediti svojim ekonomskim interesima.

⁵¹ Za izvanrednu studiju koja objašnjava upravo razloge imperijalnog uspona Europe, koji se nalaze u njezinoj partikulariziranoj nacionalnoj strukturi, nasuprot jedne napredne ali zbog svoje tradicionalne monolitnosti „trome“ Kine, vidjeti u: Kennedy, Paul. *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500-2000*. London: FontanaPress.

⁵² Le Goff, Jacques. 2004. *Stara i naša Europa*. Zagreb: Matica Hrvatska, str. 17

⁵³ Spybey, Tony. 1999. *Zapadna kultura kao prva doista globalna kultura*. (ur.) Anđelko Milardović. *Globalizacija*. Osijek-Zagreb-Split: Panliber.

ma deideologizacija međunarodnih odnosa jest stvorila međunarodno transnacionalno tržište kapitala svih civilizacija, i unutar takvog okvira tzv. *kulturni imperijalizam* SAD-a je bio moguć.⁵⁴ Međutim, u vidu onog argumenta kojega nude zagovornici „propasti Zapada“, uočavamo da isključivo „vanjski faktori“ u političkom smislu održavaju Zapad jedinstvenim. Najprije komunizam te konačno islamski fundamentalizam (svojevrstne prijetnje koje, kao nekada barbari, dolaze s „Istoka“) čine Zapad kohezivnim. Ipak, Zapadu najviše prijeti njegova vlastita identitetska i kulturna nejedinstvenost. Velika depresija 1929. godine je urušila ekonomski poredak Zapada, čime je došlo ponovno do partikularizacije interesa zbog kojih izbija Drugi svjetski rat. Sadašnja svjetska recesija prijeti više nego ikad opstansku eurozone. „Kantovoj zoni mira“ vlastita ekonomija predstavlja realnu prijetnju, puno veću i opasniju od primjerice Rusije ili Irana.

Zaključno: Povijesni je proces „babilonizacije“ najprije rimske a potom kršćanske-srednjovjekovne civilizacije, modernu Zapadnu civilizaciju (koja se javlja s pojavom renesanse oko 1500. godine) učinio permanentno nestabilnom. Na ruševinama nekadašnjeg univerzalnog latinskog jezika, pojavili su se nacionalni jezici, koji su utemeljili suvremenu naciju-državu. Stoga, Zapadna civilizacija u tom pogledu predstavlja jedan skup partikularnih nacionalnih interesa, koji se uvijek i iznova sukobljavaju s pojavom unutrašnjih kriza: bilo da je riječ o međunacionalnim netrpeljivostima ili ekonomskoj krizi. Temelj ustrojstva njezinog unutarnjeg poretka ne predstavlja niti jedan duhovni ili kulturni element na kojem se temelje druge civilizacije, nego „međudržavni ugovor“. Ono što čini Zapad nestabilnim jest to što se svaki ugovor u konačnici može raskinut, dok tradicija ne može. Tradiciju Zapadne civilizacije (rimsku i antičku) u prvom je redu oslabila upravo „zbrka jezika“.

⁵⁴ Brzezinski, Zbigniew. 1999. Hegemonija novog tipa: globalni sustav poretkta SAD. (ur.) Anđelko Milardović. *Globalizacija*. Osijek-Zagreb-Split: Panliber.